

OVER HET VERSCHIL TUSSEN OPVRAAG- EN VERSTREKTOESTEMMING

VRAGEN STAAT VRIJ,

Iedere psycholoog heeft er wel eens mee te maken: je hebt een cliënt in zorg (gehad) en er komt een verzoek van een derde om gegevens te verstrekken. Volgens Yaron Kaldenbach moeten individuele hulpverleners en instellingen hierbij uiterst betrouwbaar en zorgvuldig te werk gaan.

Een verzoek door een derde partij om informatie over een cliënt kan komen van de verwijzer of van een (andere) instelling die bij de cliënt betrokken is. In het kinder- en jeugdveld vragen bijvoorbeeld de school, Bureau Jeugdzorg en de Raad voor de Kinderbescherming vaak informatie op.

Het uitwisselen van gegevens voorkomt onnodige herdiagnostiek en kan functioneel zijn bij een te starten behandeltraject elders. Er kan immers geprofiteerd worden van eerder opgedane kennis en ervaring.

VERSTREKKEN NIET

Ook indicatieorganen die aanvragen voor bepaalde typen onderwijs, hulpverlening of woonvoorzieningen beoordelen, nemen aanvragen vaak pas in behandeling nadat de benodigde dossiergegevens bij de aanvraag gevoegd zijn.

GEHEIMHOUDINGSPLICHT Het is doorgaans in het belang van de cliënt om als professionals samen te werken en informatie te delen. Om deze reden hebben de meeste cliënten daar dan ook geen moeite mee. Omdat het vertrouwelijke informatie betreft, ben je als individuele hulpverlener en als instelling evenwel gebonden aan het respecteren van die vertrouwelijkheid en het betrachten van een grote mate van zorgvuldigheid.

Een geheimhoudingsplicht mag alleen onder bepaalde voorwaarden doorbroken worden. De 'regels' over het omgaan met vertrouwelijke informatie staan beschreven in beroepscode van de verschillende beroepsverenigingen (het 'beroepsgeheim'). Daarnaast is onder meer in de Wet BIG (Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg) en de WGBO (Wet op de Geneeskundige Behandeloovereenkomst) en zelfs in de cao's een en ander beschreven over hoe om te gaan met vertrouwelijke informatie. Dat laatste is zinvol,

niet iedereen is immers lid van een beroepsvereniging of opgenomen in het BIG-register.

In juridische zin kan het verstrekken van vertrouwelijke informatie opgevat worden als het doorbreken van de geheimhoudingsplicht. Dit mag daarom (bepaalde uitzonderingssituaties voorbehouden) alleen met toestemming van de cliënt. Bij minderjarigen ligt dit genuanceerder. Afhankelijk van de leeftijd van de minderjarige volstaat toestemming van alleen de ouders of minderjarige zelf, of is er toestemming van beide partijen nodig.¹ Ook hierop zijn weer uitzonderingen van toepassing en moet in individuele gevallen onder meer een overweging van belangen plaatsvinden. In principe hebben ouders het 'zelfbeschikkingsrecht' als hun kind jonger is dan twaalf jaar, en heeft de jongere het geheel zelf voor het zeggen vanaf de zestiende verjaardag. In de tussenliggende vier jaar delen de jongere en zijn ouders in principe de rechten.

CLIËNT MOET INHOUD KENNEN Bovenstaande informatie zal voor weinig vakgenoten nieuw zijn. Dat blijkt ook wel uit het feit dat veel beroepsbeoefenaren die informatie opvragen bij een collega, hierbij vermelden dat het met toestemming van de

cliënt gebeurt. Het is echter vanuit beroepsethisch perspectief onvoldoende zorgvuldig om op basis van de berichtgeving van een collega dat er toestemming is verleend daadwerkelijk informatie te verstrekken – een collega die ten onrechte toestemming van een cliënt suggereert, heeft bij een klacht uiteraard veel uit te leggen.

Het is altijd nodig om als verstreckende professional direct contact te zoeken met de cliënt en te vragen of het akkoord is dat je gegevens verstrekt, en ook welke en aan wie precies. Ze moeten daarnaast de inhoud van die stukken kennen, anders kunnen ze nooit een *informed consent* geven zoals geformuleerd in de wvbo. Daarom is het zeer de vraag of het volstaat om al tijdens de intake de cliënt een algemene toestemmingsverklaring te laten tekenen voor het uitwisselen van informatie met bepaalde beroepsbeoefenaren. De cliënt heeft dan immers nog geen zicht op wat de diagnostiekfase gaat brengen en welke onvoorziene zaken er allemaal rondom de diagnostiek- of behandelfase kunnen gaan spelen die men absoluut niet naar anderen gecommuniceerd wil hebben. Je vraagt hen in feite om bij binnenkomst een blanco cheque te tekenen en zult later daarom nog steeds moeten bespreken of de cliënt het bijvoorbeeld goed vindt dat het verslag van zijn of haar behandelbeloop naar een andere instelling of zelfs de verwijzer wordt gestuurd.

Opvragende collega's sturen vaak al een door de cliënt ondertekende toestemmingsverklaring mee met hun verzoek. Dat is prettig en scheelt weer tijd. Het gaat echter vaak mis

bij de inhoud van de toestemmingsverklaring. Veel collega's laten hun cliënt een ontoereikende verklaring tekenen en verstrekken gegevens op basis van die ontoereikende en eigenlijk zelfs irrelevante toestemming!

OPVRAAGTOESTEMMING IS ONVOLDOENDE

Sommigen zullen het als taalkundige muggenzifterij betitelen. Maar in de praktijk moet je er toch van mogen uitgaan dat een cliënt die toestemming geeft aan de ene professional of instelling om informatie elders op te vragen impliciet ook akkoord gaat dat die gevraagde informatie wordt verstrekt. Maar 'impliciet' is niet genoeg, je laat mensen immers juist tekenen 'voor het geval dat'.

Een machtiging om informatie bij iemand op te vragen is wat beroepsethiek en wetgeving betreft niet zonder meer gelijk te stellen aan het geven van welingelichte toestemming voor het verstrekken van

Volstaat het om al tijdens de intake de cliënt een algemene toestemmingsverklaring te laten tekenen?

gegevens. Bij alleen een 'opvraagtoestemming' is de verstrekker dus niet 'gedekt' (de opvrager wel, maar die had in juridische zin eigenlijk niet eens toestemming nodig: 'vragen staat vrij'). En laten de meeste verklaringen die in den lande circuleren bij het opvragen van gegevens worden meegestuurd nu juist 'opvraagverklaringen' zijn ...

Verder heeft de hulpverlener die om gegevens wordt gevraagd zoals eerder genoemd een professionele verantwoordelijkheid zich ervan te vergewissen dat de cliënt ook daadwerkelijk begrijpt waarvoor hij toestemming geeft en om welke precieze gegevens het gaat. De toestemming moet aantoonbaar zijn verkregen door de verstrekende psycholoog. Deze is hierop aanspreekbaar, ook in een eventuele klachtenprocedure.

Daarom is het aan te bevelen om de cliënt te laten tekenen voor toestemming om bepaalde gegevens te verstrekken. In principe is het voldoende om contact met de cliënt te zoeken en als verstrekende professional in het dossier te noteren dat de cliënt akkoord gaat met het verstrekken van bepaalde dossierstukken aan een andere professional. Maar om problemen te voorkomen (een cliënt kan ontkennen dat er toestemming verleend is en zeggen dat de dossieraantekeningen hierover onjuist zijn), is schriftelijke toestemming handiger. Dan staat de toestemming op papier en kan er achteraf minder snel discussie ontstaan.

Wellicht nog makkelijker is om er een gewoonte van te maken cliënten zelf hun dossierstukken te verstrekken (bijvoorbeeld het behandelplan of verslagen van een psychologisch of psychiatrisch onderzoek). De cliënt kan dan zelf kopieën geven aan de geïnteresseerde professional waardoor de vorige hulpverlener

niet betrokken hoeft te worden. Zeker bij al afgesloten dossiers scheelt dat de hulpverlener een hoop tijd en moeite.

ALS TOESTEMMING ONTBREEKT In principe betekent het ontbreken van verstrekttoestemming dat er dus geen gegevens mogen worden verstrekt. Maar er zijn ook bijzondere situaties bij 'conflict van plichten' of wanneer er een vermoeden van kindermishandeling is en het AMK (Advies- en Meldpunt Kindermishandeling) contact zoekt en informatie wil.

Ook dan blijft het uitgangspunt dat er met toestemming van de cliënt wordt gehandeld, tenzij er een acuut gevaar is voor het kind wanneer uitwisseling van gegevens zou uitblijven of ouders zouden weten dat er gegevensuitwisseling plaatsvindt. In dergelijke gevallen dient een hulpverlener zich eveneens te beperken tot het verstrekken van noodzakelijke informatie en dient de cliënt (tenzij anders geïndiceerd) liefst vooraf geïnformeerd te worden over het verstrekken van de gegevens (Slabbers, 2010). Een en

ander dient zorgvuldig afgewogen en goed beargumenteerd in het dossier onderbouwd te worden, net als het intercollegiaal overleg dat door de betrokken hulpverlener is opgezocht om te bespreken hoe hiermee om te gaan. De notulen van die bespreking kunnen later heel belangrijk zijn.

Er kunnen ook andere situaties zijn waarin cliënten niet alle rechten hebben die de wvbo hen als uitgangspunt biedt, bijvoorbeeld wanneer er onderzoek plaatsvindt in opdracht van de rechter of de cliënt is opgenomen in een justitiële (jeugd)inrichting. Maar ook dan blijft het uitgangspunt dat er door de professional met toestemming gewerkt wordt, tenzij er voor de professional een zwaarwegende reden is om dat niet te doen.

HOE NU VERDER? Indien u een verzoek tot informatieverstrekking krijgt, dan is samenvattend het volgende van belang:

- Ga na van wie er toestemming nodig is;
- Is van diegene(n) een verklaring aanwezig waarin verstreктоestemming wordt gegeven? Is helder beschreven welke informatie het betreft en aan wie verstrekt wordt? Kent de cliënt de inhoud om te kunnen beoordelen of het akkoord is dat deze verstrekt wordt?
- Zo nee, is er een juridisch en ethisch gegronde reden waarom de vereiste toestemming in dit geval niet nodig is? Zoek in dat geval intercollegiaal overleg met minstens twee andere collega's en doe in het dossier hiervan verslag met een onderbouwing voor de reden van het zonder toestemming verstrekken van gegevens.

OVER DE AUTEUR

Drs. Y. Kaldenbach is werkzaam als gz-psycholoog en cognitief gedragstherapeut bij de divisie Jeugd van Altrecht GGZ te Utrecht. Daarnaast is hij directeur van Apollo Praktijk. E-mail: ykaldenbach@hotmail.com. De auteur dankt mr. Rosalinde Visser (NIP-stafmedewerker beroepsethiek) voor haar feedback op een conceptversie van dit artikel.

Noot

- 1 Gemakshalve wordt hier uitgegaan van een situatie waarin beide ouders het ouderlijk gezag delen en er geen sprake is van wilsonbekwaamheid. Het is altijd een must om bij het aangaan van een professionele relatie met een cliëntsysteem te weten hoe het ouderlijk gezag geregeld is. Aanbevolen wordt om betrokkenen, wanneer ze zich melden bij een instelling, een verklaring voor te leggen waarop men kan aangeven bij wie het ouderlijk gezag berust en of er sprake is van een ondertoezichtstelling (ots). Bij gescheiden ouders is het handig om beide ouders hiernaar te vragen of een en ander te checken bij het gezagsregister. Hierin alleen staan wijzigingen in het gezag vermeld.

Literatuur

- Slabbers, S. (2010). Inlichtingen aan het AMK: rechten en plichten van psychologen. *De Psycholoog*, 45(6), 7.

